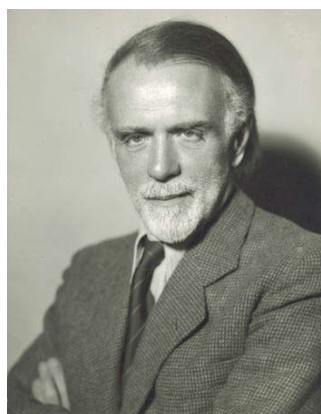

ITTZÉS MIHÁLY KODÁLY ZOLTÁN RÓL¹ MINT ABSZOLÚT PEDAGÓGUSRÓL

MIHÁLY ITTZÉS ON ZOLTÁN KODÁLY
AS AN ABSOLUTE PEDAGOGUE

Közreadta: Hudra Árpád
filozófus, újságíró

Kodály Zoltán

és

Ittzés Mihály

ÖSSZEFOGLALÁS

Ittzés Mihály, zenepedagógus és zenetörténész, előadásában Kodály Zoltán életpályáját áttekintve, a belső és a külső tényezőket mérlegre téve vizsgálta meg, hogy Kodály mennyiben tekinthető abszolút pedagógusnak. Egyetértett azzal a megállapítással, hogy az egyébként sokoldalúan tehetséges Kodály zeneszerzőnek született. Ezért, véleménye szerint, nem az önmegvalósítás vágya, hanem a szükség tette pedagógussá, jóllehet ehhez megvolt a belső készítése is. Úgy látta, Kodály rendszeres zeneakadémiai működésének befejezése után döbönt rá igazán, hogy megfelelő zenetanárok hiányában „nem sok juthat belőlem az iskolába”. Ekkor kezdett el a zenei köznevelés ügyével foglalkozni. Ekkor állított össze zenei anyagokat (*Iskolai énekgyűjtemény, Szó-*

¹ **Ittzés Mihály** (1938-2018) betegsége miatt már nem vállalhatta, hogy előadását tanulmány formájában is megírja. Ezért e cikk szerzője, Hudra Árpád készítette el a hanganyag alapján az előadás írásos változatát és az azt követő vita összefoglalását, amely megjelent a Magyar Tudomány 2021/2. számában, az „Abszolút pedagógusok nyomában” c. tematikus összeállítás részeként Kiss Endre és Trencsényi László vendég szerkesztésében. Ittzés Mihály előadásán kívül a Parlando olvasói a Függelékben megismerkedhetnek az „Abszolút pedagógusok” témakörben Kiss Endre, Trencsényi László, Hudra Árpád és Forrai Judit, írásaival a Magyar Tudomány szerkesztőségének szíves engedélyének köszönhetően. (A Szerk. megj.)

Mi iskolai füzetek), amelyek alapján a zenei oktatás módszerét is meg lehetett újítani. Ittész ugyanakkor rámutatott arra is, hogy Kodály már a *Psalmus Hungaricus* megírásával a közösségi művészet felé fordult. Az általa feldolgozott gyermekdalok pedig népzenei ösztönművészeti alkotások. Pedagógiai érdeklődése és elkötelezettsége már az 1920-as években feléledt, *Praeceptor Hungariae* akart lenni. Milyen tanár volt a Zeneakadémián zeneszerzést és zeneelméletet tanító Kodály? Tanítványai szerint karizmatikus egyéniség, aki a mesterségre tanította meg őket egy minden növendék egyéniségéhez simuló tanítóművészettel.

ABSTRACT

In his presentation reviewing the career of Zoltán Kodály while evaluating internal and external factors, Mihály Ittész, music pedagogue and music historian examined to what extent Kodály can be regarded as an absolute pedagogue. He agreed on the conclusion that Kodály, a man of many talents, was born to be a composer. Therefore, he believes, Kodály became a teacher not so much for finding personal fulfilment but because of necessity, although he also had an inward urge to do so. He thought that Kodály discovered after completing his regular duties at the Academy of Music that 'no way schools can get a proper amount of me' for lack of appropriate music teachers. That is when he started to engage in music education for the public. He compiled good music materials (*Song Collection for Schools, So-Mi* workbooks), presenting an opportunity to reform music education methods. At the same time, as Ittész highlighted, Kodály turned to communal art as early as when composing *Psalmus Hungaricus*. The children's songs he arranged are comprehensive artworks in folk music. His educational interest and commitment were shown as early as the 1920s, he wanted to be *Praeceptor Hungariae*. What kind of teacher was Kodály, who taught musical composition and music theory at the Academy of Music? According to his students, a charismatic figure, who taught them crafts with a teaching art suitable for all kinds of pupils.

Kulcsszavak: zenei köznevelés, karizma, világszerűség, alázat, Gesamtkunswerk (östművészet)

Keywords: music education, charisma, worldliness, humbleness, Gesamtkunswerk (comprehensive artwork)

Ittzés Mihály, zenepedagógus és zenetörténész, a Kiss Árpád Műhely felkérésére tartott előadást Kodály Zoltánról az abszolút pedagógusokkal foglalkozó vitasorozat keretében 2016. november 8-án a kecskeméti Neumann János Egyetem Pedagógusképző Karán.¹ A felkérés Kodály Zoltán életének és munkásságának nemzetközileg is ismert kutatójának szólt, aki ebben a témában 2002-ben védte meg zenetudományi doktori disszertációját a finnországi Jyväskylä-i Egyetemen *Zoltán Kodály, in Retrospect* címmel. A meghívók számára Ittzés Mihály egész életútja tanúsította Kodály munkásságához való kötődését, hiszen megalakulásától a kecskeméti Kodály Intézet tanára, majd 1980-2001 között igazgatóhelyettese, illetve közben két évig megbízott igazgatója volt. Ezenkívül szervezője a Nemzetközi Kodály Szemináriumoknak, 1993-2001 között a Nemzetközi Kodály Társaság alelnöki, 2007-től a Magyar Kodály Társaság társelnöki, majd 2012-től elnöki tisztségét töltötte be.

Mi az, hogy abszolút? – tette fel a kérdést Ittzés Mihály Kodály Zoltánról szóló előadása elején az abszolút pedagógus fogalma kapcsán. Sokféle abszolút van. Vannak abszolút viccek, abszolút nulla fok, abszolút hallás, abszolút hangok és így tovább. Számára mindebből az látszik biztosnak, hogy az abszolút valamiféle értékmérő. Ezért, amikor felkérték előadása megtartására, s elmondták neki azoknak a nevét, akiket az említettek körébe sorolnak, az az érzése támadt, hogy igazságtalan a mérce. Kimaradtak ugyanis a pedagógiának azok a névtelen hősei, akik nemzedékeket tanítottak írni és olvasni, idegen nyelven beszélni, azonban soha nem váltak országosan ismertté. Véleménye szerint ezért tágítani kellene „lefelé” a kifejezés értelmét. Ugyanakkor hangsúlyozta, hogy „megpróbálja” Kodály Zoltán (1882–1967) munkásságát az abszolút pedagógusnak a Kiss Árpád Műhely által eddig kidolgozott fogalmi szempontjai szerint bemutatni, azt vezérfonalként venni.

Aligha vonhatjuk kétségbe, mondta, hogy Kodály többoldalú kiemelkedő tehetség volt. Zeneszerzőnek született, ahogy Eősze László zenetörténész meghatározta, majd tanultsága révén lett zenetudós, pedagógussá pedig a szükség tette. Utóbbihoz nyilván megvolt a belső készsége is.

Ittzés elmondta, Kodály valahol azt írta, diákkorában (1892 és 1900 között a neves nagyszombati érseki gimnáziumban tanult) volt idő, amikor úgy gondolta, hogy festőművész lesz. A már kisgyermekkorában komoly zenei tehetséget mutató Kodályt szülei nem akarták zenésznek adni. A zenélést ugyan szép dolognak tartották, hiszen édesanyja énekelt és zongorázott, édesapja pedig hegedült, és nagyon szerette a klasszikus kamarazenét. Vasúti állomásfőnök letére baráti köréből komolyzenét előadó társaságokat verbuvált különböző

állomáshelyein. A szülők úgy gondolták, hogy fiuknak nem zenét, hanem „komolyabb” dolgokat kellene tanulnia a gimnázium elvégzése után. Legyen jogász, mert abból minden lehet. Ittzés szerint Kodály azzal, hogy két szakmát tanult egyszerre, olyan életmodellt indított útjára, amely folytatódott a következő zenei generációknál. Hiszen egyfelől zeneszerző lett, mert azt akarta kitanulni. Amatőr felkészültséggel úgy ment a Zeneakadémiára 1900-ban, hogy rögtön a második évfolyamba akarták felvenni, de ő azt mondta, hogy nem, végig akarja járni az iskolát. A Zeneakadémiával párhuzamosan, az Eötvös Collegium tagjaként elvégezte a német-magyar szakot is a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen. Ez azt jelenti, hogy többlettudást kaphatott, amit ki is használt, olyan kiváló kollégák és barátok társaságában, mint például kollégiumi szobatársa Balázs Béla (Bauer Herbert), a leendő költő, író, filmesztéta vagy Horváth János, a későbbi jeles irodalomtörténész.

Az abszolút pedagógus a tehetségét a pedagógia területére fókuszálja - idézte a következő megállapítást a zenetörténész. Kodály ezt tette? Igen is meg nem is. Valószínűleg nem volt véletlen, hogy amikor 1907-ben Bartók Bélát, meg őt is kinevezték a Zeneakadémiára, Kodály a zeneelmélet tanítását kapta meg, aztán rövidesen zeneszerzést is tanított, Bartók pedig mint gyakorló muzsikus, zongoraszakon lett tanár, amit ő nem nagyon szeretett.

Visszatérve az eredeti kérdésre, Ittzés ismét hangsúlyozta, hogy Kodályt igenis a szükség tette pedagógussá, legalábbis abban az értelemben, ahogyan Kodályt ma, mint a nagy magyar pedagógusok egyikét tiszteljük. Mert először zeneelméletet, majd zeneszerzést tanított, de a zeneszerzőből minden lehetett, így zenepedagógus is.

Ittzés idézte Faragó László meghatározását, hogy az abszolút pedagógus: „Olyan géniusz, akinek az emberalakítás vágya jelentette léte középpontját.” Ennek révén lehetne megragadni, hogy Kodály milyen pedagógus volt, vagy miért volt abszolút pedagógus – mondta. Erre Kodály saját maga a tanú. Hátrahagyott írásainak második kötetében olvasható *Zenét az iskolának* című kis írása, ami előszónak készült az 1943-44-ben megjelent, *Iskolai énekgyűjtemény* című kétkötetes munkához. Kodály ekkor már túl volt hatvanadik életévén, és abbahagyta rendszeres tanári működését a Zeneakadémián. „Végiggondoltam, mit tettem eddig? Hisz nemcsak közvetve, zenészek nevelésével, akikből részben tanítók lettek. Közvetlenül is: a kurzuson – sőt »vezetőtanára« is lettem volna vagy mi az ördög! Kevés. E féléves vagy egyéves tanítványokon át nem sok juthat belőlem az iskolába” – írta Kodály. A Zeneakadémián ugyanis volt egy olyan szaktanfolyam, ahol fél vagy egy év alatt szaktanári képesítést adtak

annak, akinek már volt pedagógiai vagy tanári képesítése. Ittzés az idézet utolsó két szavára, „belőlem az iskolába” felhívva a figyelmet, kijelentette: Kodály tehát úgy gondolta, hogy az a szellemi, lelki, zenei tartalom, koncepció, ami benne megvan, az érdemes arra, hogy másokon keresztül a napi gyakorlatba kerüljön, az iskolába. Nem nagyképűség? - kérdezte. Nem, nem hiszem. Az életpálya azt igazolta, hogy nem - válaszolta. Majd így folytatta: Kodály hivatkozik Sztankó bácsira, azaz Sztankó Bélára, 1929-től a Zeneművészeti Főiskola tanárára, aki hiába eszelt ki különböző tanterveket a népiskolai énektanítás számára, „Nem akart képzőbe senki zenetanárnak menni”, mert az egész pedagógiát, iskolai zenetanítást lenézték. „Itt villant fel előttem: tenni kell és éppen nekünk, úgy nevezett jobb zenészeknek. Más súlya lesz, ha olyan foglalkozik velem, aki operát is tud írni, ha kell. Erkel többet használ, ha 1-2 gyengébb operája helyett az ifjúságnak ír (?).” Két mondattal később pedig így folytatja: „De egyre határozottabb volt a belső parancs: itt kell maradni, a keményebb életre, nehezebb munkára. (De: ez a hivatás).” Ittzés szerint Kodály ezután nem nevesítve, de arra utal, hogy a *Psalmus Hungaricus* sikere, 1928 után, külföldi ajánlatokat kapott, például Amszterdamba. De ő itthon akart maradni a második világháború és 1956 után is. Tette ezt vérségi kötelék (ezzel arra utalt, hogy Kodály anyja lengyel, apja pedig cseh-morva, illetve felmenőileg flandriai származású volt) nélkül is. Kodály szerint „A tennivaló világos volt: egyfelől az iskolán át emelni az egész ország zenei igényét, másfelől a főiskolán olyan szakembereket nevelni, akik majd hajlandók hasonló irányban munkálkodni.” Kodályt sokan szokták úgy emlegetni, hogy nagyszerűen fel tudta ismerni, ki mire való a hívei, tanítványai köréből - tette hozzá Ittzés. Példaként Ádám Jenő zeneszerzőt, zenepedagógust és népdalgyűjtőt, valamint Szőnyi Erzsébet zeneszerzőt, karnagyot és zenepedagógust említette. Kodály a feladatát most abban látta, hogy a népdal külön zenevilága és a nyugati zene külön világa közötti hidat, amelynek építésén addig munkálkodott, a magyarok számára is átjárhatóvá kell tenni. Sztankóék sikertelenségének oka Kodály szerint az volt, hogy a zeneoktatáshoz nem voltak művek, és rossz volt a módszer. Ittzés véleménye szerint azért érdemes erről beszélni, mert ez az egyik indítéka annak, hogy miért kezdett el Kodály a zenei köznevelés ügyével foglalkozni. Próbáltak már néhány nép- és gyermekdalt becsempészni a zenei tankönyvbe, de még mindig a C-dúr létra segítségével. Minden C-dúr-ban volt leírva, és ehhez a módszerhez keresték a tananyagot.

Ittzés szerint Kodály nagy felismerése az volt, hogy ha jó zenei anyagunk van, akkor ahhoz kell az oktatás módszerét megtalálni, és nem a fiktív

módszerhez az anyagot. Erről tanúskodik az *Iskolai énekgyűjtemény*, s ehhez készült Ádám Jenőnek a *Módszeres énektanítás* című könyve. Ezért került Kodály neve a *Szó-Mi* iskolai füzetekre és az említett gyűjteményre, mert az alapvető zenei anyagot, igaz az elsőt Ádám Jenő, a másodikat Kerényi György közreműködésével, ő állította össze. Ittzés folytatta Kodály gondolatmenetét: „Nagy lemondással járt (tudniillik, hogy a zenei köznevelés ügyével foglalkozott – I. M.), a lantot gyakran szegre kellett akasztanom. De ezzel is példát akartam adni. Ha valaki nem jut el odáig, hogy a saját lantja zörgetésénél fontosabb tennivalót ismerjen: nem szolgál, csak a maga kedvtelésére él. Hányan le nem tennék egy percre hitvány dorombjukat, pedig másképp hasznos munkát végeznének. [...] Akadtak, akik sajnálták emiatt meg nem írt műveimet.” Ittzés visszaemlékezése szerint Farkas Ferenc zeneszerző mondta neki egyszer, amikor interjút készített vele kecskeméti szerzői estje alkalmával: sajnálják, hogy Kodály nem írt több nagy művet, elfoglalta magát a pedagógiával. Kodály egyik írásában a sajnálkozóknak a következőképpen válaszolt: „Engem a daimonion készítet mindenre, nyugodtak lehetnek jóakaróim, hogy amely percben egy mű megírására unszol, engedek neki” – idézte Ittzés. Szólt arról is, hogy Kodály egy kései feljegyzéséből tudjuk, zongoráján halomnyi felkérés feküdt, például a münsteri püspöké, és „meg fognak lepődni” – mondta –, Benny Goodman amerikai klarinétművész is munkát akart rendelni tőle. Megjegyezte: a megrendelők mindig azt akarják kérni, amit már ismernek a szerzőtől, ő viszont (mármint Kodály) másképpen viszonyult ehhez, és ha meg akart írni valamit, akkor végül is megírta, jóllehet sok-sok vázlata is fennmaradt. Az említettek fényében meglepő, hogy a mai zenepedagógia éppen Kodály nagy műveit mellőzi, mivel azokat nem tartja zenei koncepciójához tartozónak, és csak a kórusműveit használja az oktatásban – tette hozzá.

A pedagógia médiuma így egy sajátos és különös szempontból művészetté, talán összművészetté is válik – idézte Ittzés az abszolút pedagógus következő jellemzőjét. Véleménye szerint, ha Kodályra gondolunk, akkor az ő köznevelési koncepciója az alkotó és a reprodukáló művészetet egyaránt figyelembe vette. A fordulópont a *Psalmus Hungaricus* volt, ahol az „én”-művek, a kamarazene és a dalköltészet világából váltott át a kórusművek, a népdalfeldolgozások, tehát a közösségi művészet világába. Alkotótársul hívta a közösséget a népzene feldolgozásán keresztül. Bartókkal együtt úgy tartották, hogy ők csak hozzátettek valamit ahhoz, ami már megvolt, „felöltöztették”, vagy belefoglalták valamilyen keretbe. A népzene tehát művészetté, sőt összművészetté vált. A Kodály által feldolgozott gyermekdalok összművészeti alkotások. Hiszen van

bennük játék, szerepjátszás, még képzőművészet is, ha másképp nem, hát az öltözékekben. Benne van a költészet a szövegben, a zene a dallamokban. Ez valóban egy ősi, variatív jellegű összművészet, amelyet Kodály öntött formába. Villónek nevezte el, Lengyel Lászlónak, Gergelyjárásnak és így tovább. A Lengyel László nem más, mint „történelmi lecke fiúknak”.

Ittzés utalt arra, hogy sokan azt mondják, Kodály nem írt átfogó módszertant. Valóban nem lehet módszernek nevezni azt, amit csinált – tette hozzá. Ugyanakkor viszont hangsúlyozta: Kodály kidolgozta a zenei köznevelés teljes körű koncepcióját.

Ittzés a vezérfonalat követve folytatta az előadást. Az abszolút pedagógus a maga minősített és bizonyított képességeit a pedagógia médiumában valósítja meg, választása nem a történelmi körülmények okozta kényszerhelyzet, de szabad elhatározás az önmegvalósításra. Ezzel összefüggésben hangsúlyozta: nem ok nélkül idézte korábban Eöszé Lászlótól azt, hogy Kodályt a szükség tette tágabb értelemben pedagógussá. Kétségbe vonta, hogy Kodályt a szabad elhatározás az önmegvalósításra vezette a pedagógiába. Nem az volt neki a fontos, hogy a szűkebb pedagógiában legyen önmegvalósító, hanem az a már idézett, keményebb élet és nehezebb munka volt a hivatása, amelyre belső parancsa ösztökélte. Nemcsak azok a darabok, amelyeket a gyerekeknek írt, például a *333 olvasógyakorlat* vagy a *Bicinia Hungarica* pedagógiai mű, zenei és egyéb értelemben, hanem nagyon sok alkotása társadalmi célú pedagógiai igénnyel és nevelő szándékkal is készült. Amit például más nem mert vagy nem tudott megtenni 1944-ben, azt ő megtette, amikor férfikarra írva megzenésítette Petőfi Sándor *Isten csodája* című versét, melynek záró sora: „Emberségünkben álljon fönn hazánk.” Vagy 1944-ben az *Éneklő Ifjúság* szeptember 15-i számában *Mire való a zenei önképzőkör* című cikkéhez kánont is írt egy 19. század eleji táncszó alapján: „Magyar, magyart rontja, kár! Bár több esze volna már!” Vagy 1958 januárjában az *Énektanítás* című, újra megjelent zenepedagógiai folyóirat bevezetőjében azt írta, hogy „aurea libertas!” vagyis „arany szabadság”. Mi ez, ha nem tanítás? – tette fel a kérdést Ittzés.

Véleménye szerint Kodálynál a kettő együtt érvényes, van a belső és van a külső körülmények felismeréséből eredő késztetés. Az 1920-as években Kodályt két, számára meghatározó indítást jelentő esemény is érte. Az egyik, a pozitív, a Wesselényi utcai fiúk kórusa volt, akik beszálltak a Psalmus kórusát erősíteni, és olyan élményt jelentettek, hogy elhatározta, nekik írni kell valamit, amit aztán meg is tett. A másik, az ismert, de Kodálynak igen negatív élményt okozó eset az volt, amikor a budai hegyekben a *Schneider Fánit* hallotta énekelni a

Damjanich utcai tanítóképzős lányoktól, amit a zenei züllöttség jelének tartott. Ittzés szerint ez a kettős tapasztalat indította el, ezeken alapult Kodály pedagógiai érdeklődése. A művészi szinttől „ment lejjebb”, amikor 1937-től elindult az Éneklő Ifjúság mozgalom, és 37-ben megjelent a *Bicinia Hungarica* első kötete. Ekkor esik először szó Kodálynál konkrét pedagógiai módszertani kérdésekről. Egészen addig csak a művek és a művészet volt számára a fontos. De rájött, hogy ennek a művészetnek a megvalósításához valamilyen zenei technikai alap kell az oktatásban, és ehhez több tudományra és tanítványokra van szüksége. Mit mondott erről a szélesebb körű pedagógiáról? „Praeceptor Hungariae (= Magyarország tanára) akartam lenni (az magyarok nem tanulják az Musikát) [ha jól tudom, ezt valahol Misztótfalusi Kis Miklóstól idézi más helyen – I. M.], de hogy más országé, arra sohasem gondoltam. Aminthogy arra sem, hogy más népeknek komponáljak. Ha mégis úgy jött, nem tehetek róla.” Ittzés szerint „tudjuk”, hogy mi volt az indítéka az *Ötfokú zene* 3. és 4. füzetének. A 4. füzetben Kodály meghirdette a világzenét Goethe világirodalmi eszméje nyomán. De amikor a finn dallamokat bevette a *Bicinia Hungarica* negyedik füzetébe, akkor nemcsak Ilmari Krohnnak meg a finn népzene tudományának akart tisztelettel áldozni, hanem melléje tette, ahogy Eősze László mondta, a finn-orosz háború idején, 1943–44-ben, a *Vejnemöjnen*. Amikor a 4. kötetben azt éneklik, hogy a komoly, öreg varázsló, *Vejnemöjnen* éldegél egy idegen Kalevala hegyén, völgyén, ott elénekelvén: „ez ínséges esztendőben, elveszendő nagy időben”, nem lehet nem érteni, hogy ez akkor valami többet jelentett az adott korban. Ez ugyanis arra tanított, hogy tessék odafigyelni a finn példára, nemcsak a finn népzene tudományra: kis nép, amelyik meg tudja védeni magát. Lehet, hogy ez belemagyarítás, de amikor arról beszélünk, hogy abszolút pedagógus, akkor egy ilyen kapacitású és volumenű ember, mint Kodály esetében ezeket az apró dolgokat is érdemes figyelembe venni – hangsúlyozta Ittzés.

Majd idézte a következő meghatározást, azt, hogy az abszolút pedagógus jelentős önálló alkotói tevékenységgel rendelkeznek, a pedagógiai és az értelmiségi alkotás harmóniában álljon egymással. Szerinte ezt nem kell magyarítani Kodálynál, mert ez igen kiemelkedő módon adott volt nála. Mert mi más lenne a sokoldalú tehetség, az értelmiségi hozzáállás, a sok írás, véleménynyilvánítás, nemcsak a zenei nevelés, hanem általában a nevelés ügye érdekében, s nemcsak a zenepolitika, hanem a politika átvitt értelmében is. Ahogy az 1920-as fegyelmi tárgyalás idején mondta védekezésül, amikor a Tanácsköztársaság zenei direktóriumában való részvétele miatt

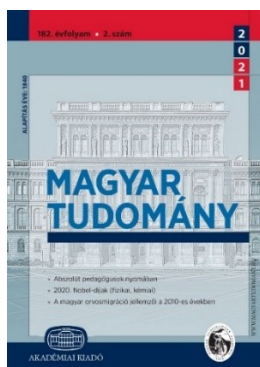
hazaellenességgel vádolták: „A napi politikával nem foglalkoztam. Átvitt értelemben azonban politikai minden taktus, minden népdal, melyet feljegyeztem. Szerintem ez a helyes nemzeti politika. A tetteké és nem a frázisoké.”

Az abszolút pedagógus tevékenységének a világszerűség a központi eleme. Ez azt jelenti, hogy mindig egy egész világot közvetít a tanuló számára, mely a tudásoknak és magatartásoknak minden esetben más-más elemekből összetevődő konkrét együttese – tért vissza a vezérfonalhoz Ittzés. Ezt Kodály esetében azzal világította meg, hogy hogyan tanított, illetve hogyan vélekedtek róla a növendékei. Elmondta, ehhez tudni kell, hogy Kodály három szinten foglalkozott a zenei szakemberek képzésével. Leghosszabb ideig, harmincöt évig zeneszerzést tanított, aztán népzene tudományt és mellette, közben szolfézst. Akik hozzá jártak, azt mondták, hogy nem volt jó tanár a szó hétköznapi értelmében, Szőnyi Erzsébet például sokkal jobb szolfézsórákat tartott. Volt olyan diák, aki úgy érezte, hogy nem eléggé pedagógus módon értelmezte az ő produkcióját, aztán egy életre megsértődött emiatt. Az érintett egyébként kiváló zenetörténész és zenetudós lett később. A másik terület, amikor általánosságban foglalkozott a zenepedagógiai nevelés kérdéseivel, az iskolarendszerrel. Itt is két szinten, mert a zenei szakoktatás alapszintjei is érdekelték, de elsősorban a zenei közoktatás, a közösség- és közönségnevelés. Egyrészt az énekgyűjtemény szerkesztésével, olvasógyakorlatok komponálásával is hozzájárult ehhez a pedagógiai életműhöz. Másrészt nagyon sok módszertani tanácsa volt, ami az óralátogatások, megfigyelések vagy a gyakorló pedagógusokkal való konzultációk alapján alakult ki benne, ha ő nem is volt olyan egyéniség, hogy elemi iskolában tanítson. Nem mindenki alkalmas arra, hogy egyetemen, és nem mindenki alkalmas arra, hogy elemi iskolában oktasson – vont le a következtetést Ittzés.

Hogyan nyilvánult meg Kodály karizmatikus egyénisége? – tette fel a kérdést ezt követően. Erre válaszolva elmondta, hogy Kodály 1925-ben írta a tizenhárom fiatal zeneszerzőről szóló nevezetes vitacikkét, amikor a vizsgakoncerten bemutatott művek kapcsán a növendékei többségén ugyancsak elverték a port az idős kritikusok. Ő akkor sok alapvető kérdést kifejtett írásában a közvetlen zeneszerző-tanítás pedagógiájáról. Kodály senkit meg nem bélyegzett, sőt arra törekedett, hogy mindenki szabadon kifejthesse egyéniségét, amennyiben van: „Az egyéni öröklött hajlamokból kell kiindulni. Mert még a kisebb tehetségnek is határozott egyénisége van és csak a maga belső áramlatai

irányában fejlődhetik. Itt hibáztam talán a legkevesebbet.” Ittzés ezután több tanítvány visszaemlékezéseiből is idézett. Boross Lajos, a „prímáskirály” emlékei szerint Kodály a növendékeinek azt mondta, ne arra törekedjenek, hogy megmutassák, hogyan kell „kukutyin” dűrből mollba modulálni, hanem azt nézzék meg, hogyan csinálta Bach, tanulják meg a mesterséget. Bárdos Lajos zeneszerző 1925-ben feljegyezte, Kodály sohasem mondta az órán, hogy „én”, hanem a tárgy érdekelte, a tárgyon keresztül persze az ember is. Keveset beszélt, annál többet megtanított, megtanította őket saját lábukon állni, felkészülni a mesterségből. Seiber Mátyás, az akkor mindössze huszonegy éves fiatalember, Kodály volt növendéke 1926-ban már *Kodály, a tanító* címmel írt visszaemlékezést az előző iskolai évekről: „Úgy érzem, hiba volna Kodály tanításmódszerét itt valamiképp is szétszedni vagy analizálni; nem is lehet, és nem is szabad ennek a különös, élő, folyton fejlődő, minden növendék egyéniségéhez simuló tanításművészetnek boncolókéssel nekimenni. Inkább csak az lehet a célunk ezekkel a sorokkal, hogy valamiképpen körvonalazzuk és megértessük azokat a sajátosságait e metódusnak, amelyek teljesen egyedülállóvá teszik a mai pedagógiában. Metódus: rossz szó ebben az esetben. Nem is metódusról van itt tulajdonképpen szó: Kodály tanítása bizonyos értelemben már nem is tanítás, hanem sokkal magasabb rendű valami. Annál a különös, szuggesztív kényszerítő erőnél fogva, mely belőle kiárad, kicsiholja a tanítványból a legjavát annak, amire az képes, ezáltal fejlődését hatalmasan elősegíti, és fantáziáját megtermékenyíti. Mi ennek a hatásnak a titka? Egyes-egyedül a hatalmas egyéniség, a nagy tudás, a géniusz kisugárzása.” Doráti Antal karmester és zeneszerző azt hangsúlyozta: Kodálytól megtanultuk, hogy mi a mesterség becsülete. Biztos vagyok benne, hogy tanítványai közül erkölcsi, művészi felelősség nélkül senki nem írt le egy hangot sem - tette hozzá Ittzés. Majd visszatért a Seibertől való idézet folytatásához: „Bármilyen jó módszerük legyen is ezeknek [a zeneszerzéstanároknak – I. M.], és bármilyen alaposak legyenek is, tanításuk mégiscsak holt és megmerevedett csontváz Kodály élő hús-vér tanítása mellett, mert hiányzik belőlük a zseni éltető ereje.” Ittzés az írás befejező gondolatai közül kiemelte: „E módszernek legfőbb támasza a régi nagy mesterek stílusának megismertetése. Régi stílusokban és formákban való rendszeres gyakorlatok útján rámutat azok szerves voltára és személyes tulajdonságaikra, és megtanítja a növendéket az igazi műalkotás tiszteletére. Mint minden nagy ember, Kodály is egyesíti magában nemzetének nagy fiát és a »világpolgárt«. Nemzeti anélkül, hogy sovinizmusba esnék vagy látóköre határolt volna, és világpolgár anélkül, hogy elveszítené lába alól a talajt.”

Az előadást követő vitában Trencsényi László pedagógiai kutató és Kiss Endre filozófiaprofesszor is megköszönte az előadónak, hogy „hűséges volt a házi feladathoz”, illetve komolyan vette az abszolút pedagógus már meglévő definícióját, s azt vezérfonalként használta mondanivalója kifejtése során. Ittész szerintük sok fontos és érdekes dolgot mondott, ami előrevitte az abszolút pedagógus fogalmának értelmezését. Kiss kiemelte, hogy az előadó igyekezett kritikusan eljárni. Ténylegesen fel kívánta tárni, hogy mikor mik voltak Kodály tevékenységének motívumai, mikor mennyire a külső és mennyire a belső késztetések határozták meg. Lényegesnek tartotta, hogy az előadásból kiderült: a karizma és a világszerűség alázatos, negatív formában jelenik meg Kodálynál, holott a karizmáról azt hisszük, hogy az valami csillogó, mint a karizmatikus vezér esetében. Kodály szerinte az alázat karizmatikus volt bizonyos értelemben. Az abszolút pedagógus szempontjából fontos, hogy ő azáltal kötötte össze az adott szakmának a világát, hogy a karizma nem valami végső, csillogó valami volt nála, hanem „alázatos folytonosság”. Önmagát is állandó „folytonosságba helyezte”, és minden pillanatban újrafogalmazta. Ez azért is érdekes, mert Kodály társadalmilag korántsem volt alázatos, hanem nagyon is erős érdekérvényesítő képességgel rendelkezett. Tehát olyan általános karizmát csinált a pedagógiai munkából, amely nem volt meg benne. Az előadásból kiderült, hogy az évtizedek során hogyan változtak az önmegvalósítás területei és tartalmi Kodálynál. És volt az a pont, amit Farkas Ferenc szavaival idézett fel Ittész, amikor már azon kellett gondolkodni, hogy melyik győzött az önmegvalósításban, a zenész alkotó vagy a zenész pedagógus. Kiss kiemelte, hogy a *Gesamtkunstswerk* (összművészet) gondolatával az előadás olyan metaforát adott, ami voltaképpen a Kiss Árpád Műhely tagjainak kellett volna, hogy az eszébe jusson. Mert eddig valahogy kerülgették, hogy az abszolút pedagógusnak mikor mit kell tennie. Az X tanítványnak ezt kell mondani, az Y-nak azt, s ehhez valamilyen előzetes tudással kell rendelkezni, hogy ki az X és ki az Y. Tehát a *Gesamtkunstswerk*nek ilyen elemei is vannak, sok más mellett, amelyek egyike, amit az előadó említett, hogy a zeneszerzésből is vezethetnek utak a pedagógiába. Végezetül Hudra Árpád is arról beszélt, hogy az abszolút pedagógus tevékenységének mindenféleképpen koncentrálnia kell a tanítvány személyiségére és kreativitására. Ha egy területen sérül a személyiség, a kreativitás, akkor az más területen sem fog igazán megnyilvánulni. Amennyiben viszont ezt a figyelmet megkapta a tanítvány, akkor lehet, hogy ezt más területen is tudja kamatoztatni.

Magyar Tudomány
Főszerkesztő: Falus András
Kiadó: Akadémiai Kiadó
ISSN 1588-1245

A folyóirat a magyar tudomány minden területéről közöl tanulmányokat, egyes témákat kiemelten kezelve. A folyóirat célja összképet adni a tudományos élet eredményeiről, eseményeiről, a kutatás fő irányairól és a közérdeklődésre számot tartó témákról közérthető formában. Alapítási éve 1840.

TEMATIKUS ÖSSZEÁLLÍTÁS • ABSZOLÚT PEDAGÓGUSOK NYOMÁBAN • IN THE FOOTSTEPS OF ABSOLUTE PEDAGOGUES

Vendégszerkesztők: Kiss Endre, Trencsényi László

Kiss Endre, Trencsényi László:

BEVEZETÉS

Trencsényi László:

AZ ABSZOLÚT PEDAGÓGUSOK ÉLETPÁLYÁJÁNAK NÉHÁNY TANULSÁGA

Trencsényi László

címzetes egyetemi tanár, ELTE, a Magyar Pedagógiai Társaság elnöke, a Kiss Árpád Műhely alapító tagja, pedagógiai kutató

Kiss Endre:

A VALÓSÁGOSAN LÉTEZŐ ABSZOLÚT PEDAGÓGUS

Kiss Endre

DSc, professor emeritus, Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem, Budapest, ny. egyetemi tanár, ELTE

Hudra Árpád:

**MAGYAR IMRE ORVOSPROFESSZOR, MINT ABSZOLÚT
PEDAGÓGUS**

Magyar Imre

az orvostudományok doktora,
belgyógyász, egyetemi tanár

Hudra Árpád

filozófus, újságíró, volt MTI
rovatvezető, MTVA irodavezető

Forrai Judit:

PETŐ ANDRÁS ÉS A KONDUKTÍV PEDAGÓGIA

Pető András
orvos, nemzetközi hírű
mozgásterapeuta

Forrai Judit
DSc Wesley János Lelkészképző Főiskola,
SE Népegészségtani Intézet